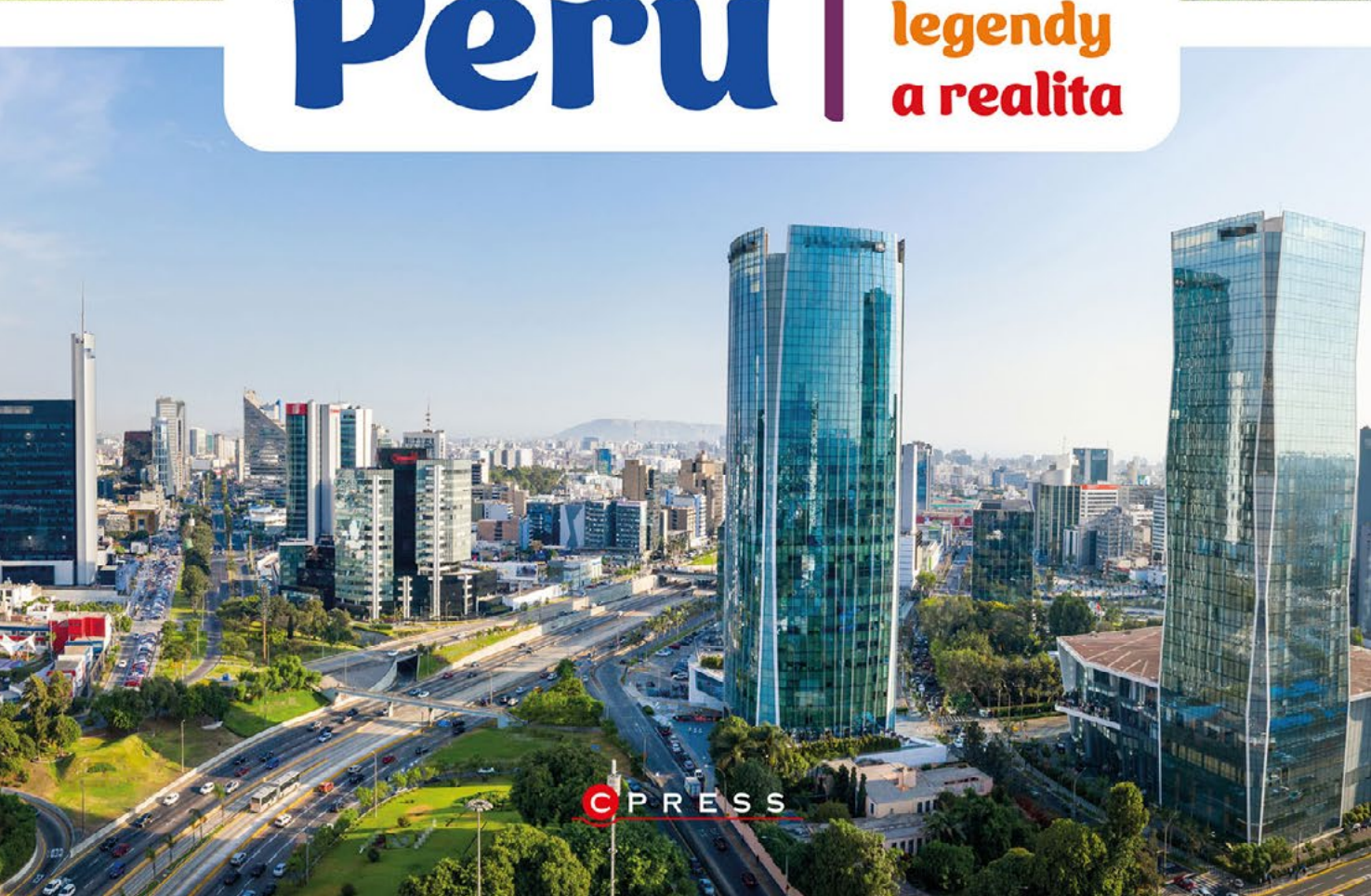

Eva Farfánová Barriosová

Peru

**mýty
legendy
a realita**

Peru

mýty, legendy a realita

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.cpress.cz
www.albatrosmedia.cz

Eva Farfánová Barriosová

Peru: mýty, legendy a realita – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2023

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

PERU: MÝTY, LEGENDY A REALITA

EVA FARFÁNOVÁ BARRIOSOVÁ

© Eva Farfánová Barriosová, 2023
Fotografie na str. 194 © Jorge Eddy/Shutterstock.com
Fotografie na str. 6, 17, 31,33, 65, 83, 91, 94,126, 175, 179, 244, 246,
256, 258, 295, 299, 301 pro knihu poskytlo PromPeru.
Mapy a ostatní ilustrace pochází z volných zdrojů.

ISBN tištěné verze 978-80-264-4899-0
ISBN e-knihy 978-80-264-4913-3 (1. zveřejnění, 2023) (ePDF)

OBSAH

PERU – ZEMĚ KONTRASTŮ . . .	7	Mizející ledovce	178
POBŘEŽÍ	59	Horské plodiny	188
Pod dohledem boha slunce	61	Lamy, alpaky a vikuně	198
Zákony geografie	70	Morčata	213
Živoucí pacifik	76	Pastevectví a jezdectví	217
El Niño	87	Železnice	220
Na vlnách	89	Brambory	222
V sedle	90	PRALES	241
Přítel člověka	94	Vysoký prales	242
Lima	99	Vstříc modernímu světu	249
ANDY	117	Pulzující krajina	253
Osudový Huascarán	125	Zemědělství versus prales	261
Ve věčném stínu vulkánů	132	Koka	266
Život v horách	136	Nízký prales	281
Tradice a symbolika	146	Amazonské bohatství	289
Titicaca	151	Poznámka k výslovnosti	310
Hromnice	173	Nejdůležitější bibliografie	311

PERU – ZEMĚ KONTRASTŮ

VELKÁ A NÁDHERNÁ ZEMĚ, KTERÉ BŮH DAL VŠECHNO: VYSOKÉ ZASNĚŽENÉ HORY, DIVOKÉ PRALESY, ŠIROKÉ, DLOUHÉ ŘEKY, PŘEKRÁSNÁ ÚDOLÍ, JEDNU Z NEJSUŠŠÍCH POUŠTÍ NA SVĚTĚ, STUDENÉ, ALE VELMI BOHATÉ MOŘE, BA I MOŘE TROPICKÉ, NESMÍRNÉ NEROSTNÉ BOHATSTVÍ, BÁJEČNÉ LIDI, OBDIVUHODNOU HISTORII A KUPODIVU TAKÉ UKRUTNOU BÍDU. TO VŠECHNO JE PERU.

Peru je rozlehlá země nacházející se na západním pobřeží Jižní Ameriky, která až donedávna pro nás Středoevropany byla jen exotickým preludem kdesi na druhém konci světa. Dnes již ale tomu tak není. Mnoho Čechů tuto zemi už navštívilo, ale jen velmi málo z nich mělo příležitost poznat ji lépe do hloubky. Velká většina lidí viděla jen to, co turisté obvykle obdivují, ale neměli čas poznat skutečný život v Peru s jeho slastmi i jeho problémy. Tato kniha by měla tuto zemi důkladněji přiblížit všem, kteří už ji navštívili nebo se k tomu teprve chystají.

Už jméno země, Peru, je pro nás velmi nezvyklé, téměř exotické. Odkud pochází? Je známo, že již od roku 1523, to znamená skoro deset let před objevením země, Španělé název Peru užívali. V různých dokumentech z počátku 16. století se vyskytují varianty názvů jako Virú, Birú, Berú či Pirú, ustálil se ale název Peru. Inkové, poslední vládcí této země, tento název neznali. Svou zemi

nazývali Tahuantinsuyu, což v kečuánštině (jinak také kečujštině) znamená Čtyři části světa.

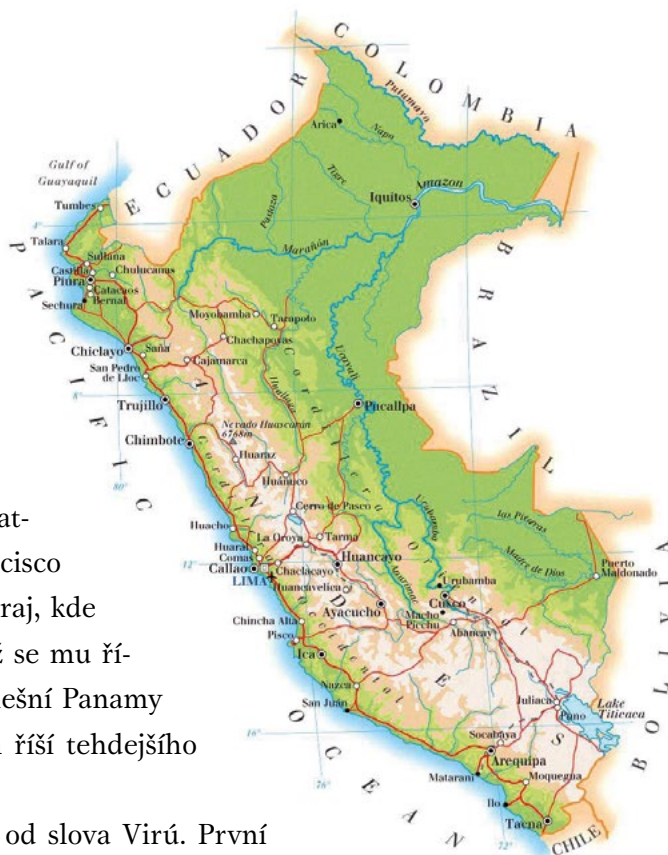
O vzniku jména Peru existují různé teorie. Jedna z nich praví, že Španělé, kteří již osídlili Panamu, přijali toto jméno od náčelníka jménem Birú vládnoucího národu, jenž obýval kraj na jih od zálivu San Miguel v Panamě. Po nějaké době začali tímto jménem Španělé nazývat nejenom tuto zemi, ale i všechny ostatní země dále na jih od Panamy. Když Francisco Pizarro vyplul z Panamy dobýt neznámý kraj, kde všechno má být ze zlata, tedy říši Inků, už se mu říkalo Peru. A tak malé panství v pralese dnešní Panamy a Kolumbie dalo jméno jedné z největších říší tehdejšího světa.

Druhá verze praví, že jméno pochází od slova Virú. První Španělé, kteří na peruánském území přistáli, se prý zeptali zdejších obyvatel, jak se toto místo jmenuje, a ti jim odpověděli, že se jmenuje Virú. Snad podle stejnojmenné řeky na severu země. Španělé ale rozuměli Peru a toto jméno už zemi zůstalo.

Pod španělskou nadvládou země nesla název Místokrálovství Peru a ten se v roce 1821, po svržení španělské nadvlády, změnil v Republiku Peru.

Peru se rozkládá mezi $0^{\circ}01'$ a $18^{\circ}20'$ jižní šířky a mezi $68^{\circ}39'$ a $81^{\circ}19'$ západní délky. Nejsevernějším bodem je řeka Putumayo na peruánsko-kolumbijské hranici, ležící těsně pod rovníkem. Svou rozlohou $1\,285\,000\text{ km}^2$ je hned po Brazílii a Argentině třetí největší zemí jihoamerického kontinentu. Území je větší než území celého Španělska a Francie dohromady. V této rozloze je zahrnuto $4\,996\text{ km}^2$ peruánské části jezera Titicaca. Země je rovněž členem Antarktické smlouvy, a proto má i svou vědeckou stanici v Antarktidě, pojmenovanou Machu Picchu.

Nejdelší hranice Peru je s Brazílií; měří $2\,823\text{ km}$, z toho $1\,314\text{ km}$ se táhne po suché zemi a zbytek tvoří říční toky, z nichž pak řeka Yavarí rozděluje obě země po délce $1\,048\text{ km}$. Naopak

nejkratší hranice, pouze 169 kilometrů, se nalézá na jihu s Chile. Na jihovýchodě Peru sousedí s Bolívií v délce 1 047 km. Na severu se nachází hranice s Ekvádorem, dlouhá 1 529 km, která vede většinou nepřístupným pralesem. Ve druhé polovině 20. století se v tomto kraji několikrát vedly lité války, protože Ekvádorci si činili nároky na značnou část peruánské Amazonie. Hranice s Kolumbií je jen o dvacet kilometrů kratší než hranice s Ekvádorem. Na západě omývá peruánské břehy v délce 3 079 km Tichý oceán.

Peru je velmi drsná a různorodá země nejen svým územím, ale i rasovým složením a mnoha osobitými zvláštnostmi. Jako mnoho zemí Latinské Ameriky i Peru bylo, když vezmeme v úvahu jeho rozlohu, původně poměrně řídko osídlené. Ve druhé polovině 20. století se ale situace velmi rychle začala měnit. V roce 1940 měla země jen něco málo přes sedm milionů obyvatel, při sčítání v roce 1972 se ale tento počet zvýšil na více než čtrnáct milionů, což je dvojnásobek za přibližně tři desetiletí. Poslední projekce udávají, že v roce 2016 počet obyvatel přesáhl třicet tři milionů. Vidíme, že přírůstek obyvatelstva se až do roku 2003 zvyšoval průměrně o 2,5 % ročně, v některých letech však dosáhl až 2,89 %, pak ale nastává pokles a v posledních letech se pohybuje kolem 1,3 %. Peru se tak, po Brazílii, Mexiku, Kolumbii a Argentině, stává pátou nejobydlenější zemí v Latinské Americe.

Rasové a etnické složení obyvatelstva je velmi rozličné a mnohotvárné. Obyvatel s opravdu „čistou“ krví, buď indiánů, bělochů, nebo černočů, je zde velmi málo, přibližně jen 8 %. Většina obyvatelstva má krev různých ras. Usadili se zde přistěhovalci snad ze všech koutů světa. Peruánci o své zemi říkají, že je to nádobka, v níž se mísí všechny rasy. Nejpočetnějšími jsou mesticové, míšenci indiána a bělocha. Tvoří asi 43 % obyvatel.

Další početnou skupinou jsou indiáni. Sem zahrnujeme nejenom ty tzv. „čistokrevné“, kterých je velmi málo, jenom asi 5 %, ale počítáme k nim všechny obyvatele, u nichž převažuje indiánská krev. Ti pak tvoří asi 33 % veškerého obyvatelstva. Nejpočetnější skupinu tvoří andštití indiáni národa Quechuů a Aymarů. K nim musíme ještě

Mladá mestická rodina na nedělní procházce

Aymarská matka s dítětem

Kečujská dívka

připočítat i amazonské národy, které jsou však mnohem méně početné.

Důležitá část obyvatel žije ve městech na pobřeží, kam emigrovali z hor, aby zde našli lepší život pro sebe a své rodiny. Všechny indiánské národy a etnické skupiny v Peru se stávají předmětem studia Národního ústavu pro andské, amazonské a afroperuánské národy (Instituto Nacional de Desarrollo de los Pueblos Andinos, Amazónicos y Afroperuanos).

V Latinské Americe se Peru – spolu s Mexikem, Ekvádorem, Bolívií a Guatemalou – řadí mezi země s největším počtem domorodého obyvatelstva.

Necelých 20 % obyvatelstva země tvoří běloši. Většinou jsou to potomci Španělů, kteří sem přicházeli a stále přicházejí již od 16. století. Menší počet tvoří potomci Italů, Portugalců, Němců a Arabů. Žijí zde i potomci mnoha jiných evropských národů, těch je ovšem mnohem méně.

Asi 4 % jsou potomci černých otroků přivezených v 16. a 17. století z Afriky. Říká se jim Afroperuánci. Skoro všichni jsou však smíšení, nosí v sobě jak krev bělochů, to jsou mulati, tak i indiánů a mesticů, těm se říká sambos. Potomků pouze těch původních je velmi málo,

necelého 0,5 %, a žijí hlavně v Limě, v kraji Piury na severu a v Ice na jihu.

Poslední skupinou obyvatel, nejméně početnou, jsou potomci přistěhovalců z Asie, kteří sem přišli za prací ve druhé polovině 19. a počátkem 20. století hlavně z Číny a v menším počtu z Japonska. Počet potomků čínských přistěhovalců dosahuje 1 300 000 lidí. Je to největší čínská populace v Latinské Americe. Japonská komunita čítá asi padesát tisíc lidí. Usadili se převážně na středním a severním pobřeží.

PERU JE TEDY OPRAVDU JAKÝSI TAVICÍ KOTLÍK, PROTOŽE ZDE NEDOCHÁZÍ JENOM K MÍŠENÍ LIDÍ, ALE I K MÍŠENÍ JAZYKŮ, ZVYKŮ, TRADIC, SVÁTKŮ, TANCŮ, NÁBOŽENSTVÍ A GASTRONOMIE.

Většina imigrantů přišla do Peru bez peněz, výjimkou je malé množství podnikatelů, kteří sem dorazili s touhou investovat. Takže většina příchozích byla chudá i ve svých rodných zemích. Byli to ale schopní lidé, připravení na tvrdou práci, kteří brzy vynikli v různých řemeslech a dalších aktivitách.

Peru je tedy opravdu jakýsi tavicí kotlík, protože zde nedochází jenom k míšení lidí, ale i k míšení jazyků, zvyků, tradic, svátků, tanců, náboženství a gastronomie.

Oficiálním jazykem je španělština, ale v horách lidé mluví hlavně kečujsky a aymarsky, v amazonském pralese ještě existuje mnoho dalších rozličných jazyků. Stát uznává celkem sedmdesát dva etnolingvistických skupin rozdělených do šestnácti lingvistických rodin. V odlehlých komunitách umí španělsky jenom muži, kteří odcházejí za prací do větších měst, ženy většinou mluví jen svým rodným jazykem, protože celý život stráví ve své rodné vesnici. Děti se učí španělsky ve škole.

Peruánské obyvatelstvo je velmi mladé. Více než 30 % je méně než patnáct let, 60 % je ve věku mezi patnácti a šedesáti pěti lety a zbytek je starší. Porodnost je poměrně vysoká, dnes připadá na každou ženu dvě a půl dítěte, i když je to téměř dvakrát méně než v polovině minulého století. Dětská úmrtnost je však velmi vysoká. Oficiální čísla uvádějí, že třicet dětí z tisíce zemře dříve, než dosáhne pěti let. Na venkově, daleko od měst, je to daleko více. Ale i tato oficiální čísla jsou mnohem vyšší, než je tomu v jiných zemích Latinské Ameriky. I přesto ale průměrná délka života dosahuje sedmdesáti šesti let. Muži se dožívají sedmdesáti dvou let a ženy více než sedmdesáti sedmi let.

Země je organizačně rozdělena do dvaceti čtyř krajů, které jsou dále rozděleny na 164 provincií, a navíc existuje ještě jedna provincie, tzv. konstituční provincie Callao, která má zvláštní postavení, jelikož se jedná o největší přístav na západním pobřeží Jižní Ameriky.

Území celé země je osídleno velmi nepravidelně. Na pobřeží, ve velmi nepříznivých podmínkách, žije více než 52 % obyvatel, v horách necelých 37 % a v Amazonské nížině zbytek, to znamená asi 11 %. Většina obyvatel žije ve městech, více než 75 %. Největším městem je Lima, kde, podle oficiálních informací, žije asi deset milionů lidí, ale podle těch neoficiálních asi patnáct milionů. Lima je také hlavním ekonomickým centrem. Navíc se jen pár kilometrů od centra Limy nachází největší přístav v zemi, Callao.

Dalšími důležitými městy jsou na jihu Arequipa s jedním a půl milionem obyvatel, také koloniální Trujillo a obchodem žijící Chiclayo na severním pobřeží, Huancayo ve Středních

Andách, Cuzco v Jižních Andách, Huánuco na východní straně hor a ovšem i největší město v peruánské Amazonii, Iquitos.

Peru v posledních letech znamenalo velký rozvoj a ten přispěl k redukci míry chudoby obyvatelstva. Dnes žije na hranici chudoby 26 % Peruánců, v roce 2001 to bylo 54 %.

Základem ekonomie je zemědělství, rybolov, důlní průmysl, těžba ropy a zemního plynu a výroba spotřebního zboží, především textilního. Lehký průmysl je velmi limitovaný a ve většině případů je spojen s velkými mnohonárodními podniky, které zde využívají levnou pracovní sílu. Velká část Peruánců pracuje také v sektoru služeb.

Téměř polovina obyvatelstva se zabývá zemědělstvím. V horách a v pralese jsou políčka malá a lidé se zde zabývají pěstováním jen pro svou vlastní potřebu. Malý přebytek prodávají nebo směňují na místních trzích. Na pobřeží vznikla velká družstva, která pěstují plodiny určené hlavně pro vývoz. Nejvíce se pěstuje kukuřice, rýže, cukrová třtina, sladké brambory, různé druhy fazolí a vysoce kvalitní bavlna. Musíme zmínit i velmi kvalitní kávu a kakao, které se pěstují ve vysokém pralese. Dále mnoho druhů brambor a původních obilnin v horách a spousta ovoce, hlavně na pobřeží a ve vysokém pralese. Zemědělská výroba však uspokojí jen 60 % spotřeby, proto se zbytek musí dovážet. Hlavními vývozními artikly jsou chřest, pálivé papričky (*Capsicum Sp*), organické banány, artyčoky, kakao, manga a avokáda. Ve vývozu těchto plodin zaujímá Peru jedno z vedoucích míst na světě. Významným artiklem je také káva, velmi kvalitní bavlna, cukr, dále různé druhy ovoce a zeleniny a květiny.

Historické centrum Chiclaya

Radnice v Chiclayu

Cusco. Hlavní náměstí s jezuitským chrámem a starou univerzitou San Antonio Abad

Arequipa s vulkánem Misti

Na každém trhu se prodává mnoho ovoce

Prodavačka mochyňě

Peru je také největším světovým producentem listů koky (*Erythroxylon coca*), základní suroviny pro výrobu nechvalně známého kokainu. Stát obhospodařuje určité množství hektarů, ale ilegální plantáže pravděpodobně dosahují mnohem větší rozlohy. Prakticky celá ilegální sklizeň je vykoupěna kolumbijskými drogovými kartely.

Prales, který pokrývá velkou část území země, je zatím poměrně málo využíván. Těží se zde zejména drahá dřeva, kaučuk a mnoho léčivých plodin, mezi nimi i slavná cinchona (*Cinchona officinalis*), ze které se získává chinin.

Po 2. světové válce zde začal velmi silný rozvoj rybolovu, jenž se brzy stal velmi důležitou součástí ekonomie země, protože ryby tvoří důležitou složku stravy všech Peruánců. A nejen to. Více než polovinu úlovku tvoří malé ančovičky, ze kterých se vyrábí rybí moučka, a Peru již po mnoho let zaujímá jedno z prvních míst na světě v její produkci.

Nejdůležitějším průmyslovým odvětvím a hlavním zdrojem příjmů je však těžba rud a různých nerostů pocházejících z nitra vysokých hor. Peru se již mnoho let drží na předních místech na světě v těžbě stříbra, olova, zinku a mědi. V posledních letech se dostává do popředí i těžba zlata. Důležitá je také těžba zemního plynu, železné rudy, molybdenu, wolframu, cínu, fosfátů a ropy.

To jsou základní údaje o této pro Evropana velice romantické a téměř neznámé, a proto snad v mnoha aspektech zkreslené zemi, jež se najdou v každém naučném slovníku nebo příručce pro turisty.

Republika Peru je jednou z nejdůležitějších kulturních atrakcí světa. V krajině, které vévodí majestátní pohoří And, na jehož svazích se rodí prudké řeky tekoucí do Tichého oceánu nebo padající do bujného amazonského pralesa, aby vylily své vody do oceánu Atlantického, se po tisíciletí rozvíjely vyspělé civilizace.

První z nich byl Caral, městský stát v údolí Supe, před více než pěti tisíci lety. Byl to nejen první státní útvar na území Peru, nýbrž i první na území celého amerického kontinentu. Tento stát ovládal život lidí ve třech sousedících údolích, hlavní z nich bylo právě Supe. Dnes již víme, že tento stát byl stejně vyspělý jako jeho současníci ve starém světě – sumerské městské státy, Babylonie či starověký Egypt.

Pak následovala civilizace Chavín se svými hrozivými bohy, stavitelé hliněných pyramid kultury Moche, národ Nasca, jenž nám zanechal na suché poušti světoznámé linky a obrazce zvířat, ptáků a rostlin, národ Huari, který zřídil první opravdovou říši na peruánském území, bohatý národ Chimú, jenž si podmanil celou severní poušť, a další kultura dnes světoznámých zlatotepců národa Sicán a konečně tento tisíciletý rozvoj vyvrcholil proslulou a slavnou říší Inků.

Incká říše, největší říše na celém americkém kontinentě, se rozkládala nejen na území dnešního Peru, ale i celého dnešního Ekvádoru, Bolívie, severozápadní Argentiny a velké části Chile až k řece Maule. Celkem asi dva a půl milionu čtverečních kilometrů. Říši vládl inka, ale španělští dobyvatelé přenesli tento název jako jméno na celý národ. A tak ji dnes známe pod tímto jménem.

Říše dosáhla velmi vysokého stupně rozvoje, jak technického, tak intelektuálního. Inckou architekturu a stavitelství obdivujeme dodnes. Mnozí lidé nemohou pochopit, že takové stavby vytvořili indiáni před pěti nebo šesti stoletími, a stále je přisuzují jakési megalitické civilizaci zmizelé před stovkami tisíc let či mimozemšťanům, kteří museli naši Zemi zvelebit, protože my, ubozí pozemšťané, jsme na to svou inteligencí nestačili. Mezi tato díla patří i slavné Machu Picchu, město, které nechal postavit inka Pachacuti v 15. století a které je zahrnuto mezi sedm divů moderního světa.

Hlavním městem incké říše bylo Cuzco, v kečujštině, jazyce Inků, zvané Qosqo. Tehdy to musel být opravdový div. Bylo to hlavní město, tak jak má být. Mělo nádherné chrámy, paláce inků a šlechty

Částečně odkryté pyramidy v Caralu

Caral. Zbytky staveb splývají s okolní pouští

Caral. Templo Mayor

Celkový pohled na Templo Mayor, Hlavní chrám, v Caralu

Kultura Mochica. Pyramida Slunce. Ve své době pravděpodobně největší stavba na americkém kontinentu

Mochické pyramidy byly zdobeny malbami či vlasy. Pyramida Měsíce. Démon s vystupujícím obočím

Několik kilometrů dlouhé přímé linky, vytvořené lidem kultury Nasca, vedou na vrcholky kopců

Obrazec stromu a dlouhé přímé linky

Rekonstrukce podoby velmože kultury Sicán

Velká pyramida v Cahuachi, hlavním ceremoniálním centru Nasků

Machu Picchu

Chrám Slunce na Machu Picchu

Obytný a řemeslnický sektor na Machu Picchu

Cusco. Kostel a klášter Santo Domingo postavený na nejdůležitějším inckém chrámu Coricancha, Chrámu Slunce

Ulice z doby Inků

Cusco, Sacsayhuamán. Jeden ze vstupů do tohoto objektu

Cusco, Sacsayhuamán. Náboženské a administrativní centrum postavené z obřích kamenů

Pozůstatky zdi paláce Inky Rocy

Zachovaná část incké cesty z Cusca na jih k jezeru Titicaca

Incká cesta vedoucí z pobřeží přes Černou kordilieru

zdobené zlatem, stříbrem a drahými kameny, mělo administrativní budovy a školy. Žilo zde podle nejrůznějších odhadů mezi sto padesáti a třemi sty tisíci obyvateli.

V Cuzku se setkávaly čtyři hlavní cesty vedoucí do všech světových stran říše, bez nichž by její úspěšná administrativa a hospodářství nebyly možné. Hlavní cesta vedla horami z ekvádorského Quita až k řece Maule v jižní části dnešního Chile. Druhá hlavní cesta vedla po pobřeží mezi stejnými zeměpisnými lokalitami. Na obou těchto cestách Inkové postavili nová města anebo zvelebili města již existující. Španělé nám zanechali popis těchto cest; ta pobřežní byla tak široká, že po ní mohli pohodlně jet čtyři jezdci na koních vedle sebe. Obě cesty, pobřežní a horská, byly propojené nespočetnými vedlejšími cestami, které tak spojovaly pobřeží, hory a vysoký prales.

Bylo to právě v období Inků, kdy hrstka španělských dobrodruhů, vedena touhou po pohádkovém bohatství, tuto říši v roce 1533 zcela rozvrátila. Výsledkem byl zrod nového peruánského národa. Pak následovalo dlouhé období španělské kolonizace. Peru se díky svému bohatství stalo nejdůležitější částí „španělské říše, nad kterou nikdy nezapadalo slunce“, bohatství, které bylo jeho požehnáním i zkázou.

Moderní Peru, jež se zrodilo na troskách incké říše a po třech stoletích španělské nadvlády, bylo vyhlášeno republikou 28. července roku

Dnešní moderní Cusco

1821. Dnes zde žije třicet tři milionů obyvatel, kteří mluví španělsky, kečujsky, aymarsky a dalšími indiánskými jazyky. Nej hustěji obydlenou částí je pobřeží.

Mnozí z nás ani nevědí nebo si neuvědomují, že náš každodenní život je odkazem dávných Peruánců velmi ovlivněn. Zemědělství se v Peru začalo rozvíjet přibližně před deseti tisíci lety a oblast Středních And se stala velmi důležitým centrem pěstování desítek, ne-li stovek rostlin, které později přijali za své obyvatelé celé zeměkoule. Můžeme zmínit jen ty nejdůležitější: Jsou to brambory, kukuřice, boby, papriky, rajčata, mandioka (v Peru zvaná juka), bavlna, různé tykve a dýně, fazole, ananas, avokádo, kakao a koka. To vše bylo před dobytím Peru Španěly v roce 1533 neznámé. Všechny tyto plodiny značně přispěly ke zlepšení kvality života v Evropě.

Další desítky druhů ovoce a jiných plodin, přestože jsou nejen velmi chutné, ale i velmi výživné, pro většinu z nás zůstávají zatím ještě neznámé.

Španělé přivezli na oplátku nejen do Peru, ale na celý americký kontinent plodiny typické pro Starý svět: pšenici, ječmen, rýži a jiné obiloviny, některé druhy zeleniny, jako například mrkev, ale i cukrovou třtinu, keře kávovníku a čajovníku a ovoce jako hroznové víno, citrusy, olivy i pro nás obyčejná jablka a hrušky.

K zemědělským plodinám přidali i koně, dobytek, prasata, ovce, kozy, slepice a tažná zvířata: voly a osly. Protože i když je celý americký kontinent velmi bohatý na původní faunu, neexistovala tam žádná tažná zvířata. V Andách byla domestikovaná jen dvě větší zvířata: lama a její menší příbuzná alpaka. Lama se používala k přenášení nákladu, chovala se pro maso a pro vlnu. Říká se, že indiáni neznali kolo k přepravě, což není tak docela pravda. Jen ho neužívali, protože pro žádný typ vozů v tak obtížných zeměpisných podmínkách, jako jsou Střední Andy, neměli využití. A navíc, jak už jsme zmínili, nebyla zde tažná zvířata.

Evropané však přivezli ještě něco, o co nikdo nestál. Byly to nemoci, dříve zde neznámé: neštovice, spalničky, úplavice, žlutá zimnice, černý kašel i obyčejná chřipka. Krysy, které sem dorazily s každou lodí z Evropy, rozšířily dýmějový mor. Všechny tyto nemoci byly pravděpodobně ještě ničivější než mnohé jiné aspekty španělského útlaku a dodnes jsou pro mnoho Peruánců hlavní pohromou.

Peru je zeměpisně velmi rozmanitá země. Najde se zde jedenáct ekoregionů a osmdesát čtyři oblasti života ze sto sedmnácti, které se vyskytují na Zemi. Díky geografickým podmínkám se zde člověk setká s rozmanitým množstvím různých krajů oplývajícími nesmírným bohatstvím přírodních zdrojů.

Peru vlastně není jen jedna země, jsou to tři velmi rozdílné kraje uvnitř hranic jednoho státu. Prvním je poušť, táhnoucí se v délce více než tři tisíce kilometrů po celém tichomořském pobřeží, jež tvoří 11 % území. Dále to jsou skoro sedm tisíc metrů vysoké štíty And, tyčící se po celé délce centrální části země a zabírající 30 % rozlohy, a konečně na východ od nich se nachází nejrozhledlejší oblast, rozkládající se na 58 % země, a to je velkolepý Amazonský prales. Tyto kraje se neliší jenom geograficky, rozdílů je mnoho: Lidé jsou v každé z těchto oblastí jiní jak fyzicky, tak i etnicky, jejich zvyky jsou rozdílné, oblečení je odlišné i strava je jiná. Jedno ale mají tyto kraje společné, a to je historie. Už po několik tisíc let se rozvíjejí společně a vzájemně se doplňují, protože každý z nich je závislý na těch druhých dvou a v žádném z nich by život nebyl bez těch druhých dvou možný.

Teprve Španělé, když zemi v 16. století dobyli, ji začali rozdělovat na pobřeží, hory a prales. Toto rozdělení, i přes své značné nedostatky, přetrvalo až do roku 1941. Tehdy se vláda rozhodla situaci změnit a rozdělit zemi do pásem podle klimatických podmínek a nadmořské výšky, která by se alespoň trochu přibližovala myšlení a využívání země původními obyvateli. Autorem nové klasifikace byl zeměpisec Javier Pulgar Vidal a ten ustanovil osm základních zeměpisných pásem:

**PERU VLASTNĚ NENÍ
JEN JEDNA ZEMĚ, JSOU
TO TŘI VELMI ROZDÍLNÉ
KRAJE UVNITŘ HRANIC
JEDNOHO STÁTU.**

Chala čili pobřeží se rozkládá od mořského břehu až do výšky pěti set metrů nad mořem. Lidem, kteří zde žijí, se říká Chalacové nebo Chalgucové. V minulosti bylo jejich hlavní aktivitou rybaření, sběr mořských plodů a zemědělství.

Yunga čili teplá země leží mezi 500 a 2 300 metry nad mořem. Je to kraj úrodných údolí, roklí a úžlabin, kde se pěstuje mnoho druhů ovoce, hlavně ale citrusy a avokáda, a také cukrová třtina. Zdejší lidé se nazývají Yungové a v minulosti se zabývali zemědělstvím, převažovalo ale pěstování ovoce a koky.

Quechua, vlhá země, se nachází ve výšce mezi 2 300 a 3 500 metry nad mořem. Má vlhé a suché podnebí s pravidelnými dešti, trvajících čtyři až pět měsíců. Hory jsou holé, hnědé, jen během období dešťů se zazelenají. Ale za krátkou dobu po deštích nabudou barvu čokolády znovu, protože pod horským sluncem, které moc nehřeje, zato spaluje, bez vody nic nemůže žít. Zdá se to neuvěřitelné, ale je to nejpříhodnější pásmo pro lidská sídliště a v minulosti bylo vždy nejhustěji obydlené.

Zdejší lidé jsou zvaní Quechuoové a již od pradávna se zabývají zemědělstvím. V době příchodu španělských dobyvatelů pěstovali až tři sta rozdílných druhů plodin. Pěstují se zde hlavně brambory, které zde mají svůj původ a už několikrát zachránily lidstvo před hladem. Mezi další plodiny patří kukuřice, rozličné druhy zeleniny, dýně, ječmen, hrách, boby a mnoho ovoce. A navíc původní rostliny typické pro tento kraj, což je hlavně oca (*Oxalis tuberosa*) a olluco (*Ullucus tuberosus*). Horská údolí chráněná před větrem mají teplejší klima, a tak se tam

Náves ve vesničce na severním pobřeží

daří hlavně zdejší odrůdě broskví, hruškám a kapulí (*Prunus salicifolia*), což je jakýsi druh třešně. A i když je to pro Evropana možná dost těžké pochopit, v údolí pod Huascaránem, i ve výšce nad dva tisíce metrů, jsou pomerančové plantáže!

Tato zóna je skutečně velmi bohatá, jenomže nerodí tolik, co by mohla. Někdy jsou deště tak silné, že zničí úrodu, ale často se opozdí nebo nepřijdou s očekávanou silou, a úroda je pak velmi malá. Přesto se tomuto pásmu říká „zásobnice celého Peru“.

Lesy zde prakticky nejsou, stromů je málo, protože v minulosti se kácely bez jakékoli kontroly. Teprve v posledních letech se lidé snaží znovu zalesnit svahy hor původními stromy, jako je chachacomo (*Escallonia resinosa*) nebo lloque (*Kageneckia lanceolata*). Častý je i australský eukalyptus, který sem byl přivezen v 19. století a velice dobře se mu daří na svazích hor i v údolích.

Suni či *jalca* je chladný a suchý kraj s hojnými letními dešti mezi 3 500 a 4 100 metry nad mořem. Slunce nehřeje, nýbrž spaluje, a vzduch je zde chladný a tak čistý, že někdy lze vidět

hvězdy i ve dne. Je tak chladný a suchý, že kůže na tvářích a na rukou popraská, ale i přesto je to poměrně hustě obydlené pásmo.

Typická pro tento kraj jsou drsná ledovcová údolí pokrytá různými druhy trav a keřů, mezi nimiž vyniká kantuta (*Cantua buxifolia*), jež byla posvátným květem Inků. Už se zde nepěstuje tolik rostlin jako v nižším pásmu, ale ty, co zde rostou, jsou velice významné pro obživu zdejšího obyvatelstva. Nejdůležitější jsou samozřejmě brambory a zdejší obiloviny, jako např. quinoa (*Chenopodium quinoa*), mashua (*Tropaeolum tuberosum*), kaňihua (*Chenopodium canihua*) a tarhui (*Lupinus mutabilis*).

Eukalypty

Pole se zrající kiwichou

Stromů je zde velice málo. Jenom někde za větrem se najde zkroucený quishuar (*Buddleia incana*), který roste jenom v tomto pásmu. Jeho listy na lícni straně vypadají jako postříbřené, na rubu jsou však tmavě zelené. Má velice tvrdé dřevo, a proto se často užívá k výrobě různých nástrojů.

Zdejší obyvatelé jsou nazýváni Shucuyové. Jsou to pastevcí dobytka, kteří již před několika tisíci lety domestikovali cuy čili morče, jež je až dodnes důležitou součástí stravy všech Peruánců.

Puna jsou planiny a kopce ve výšce mezi 4 100 a 4 800 metry nad mořem, kde převládá velmi studené podnebí. Během dne, když svítí slunce, se teploty udržují poměrně vysoko, někdy přesahují i 20 °C, v noci ale velmi často klesají pod nulu. Studený vítr se prohání po holých kopcích, kde neroste nic, jenom ichu (*Stipa ichu*). Je to druh trávy se stébly tvrdými, dlouhými a ostrými jako jehlice. Lze spatřit vždy jeden trs a o kus dál další a mezi nimi prosvítá světle hnědá země. V létě je ichu zelené jako každá jiná tráva, ale v období sucha zežloutne, a když hodně dlouho neprší, slunce je spálí do černa. Pak celá puna vypadá, jako by se tudy přehnal požár. Ale i zde, na chráněných místech mezi kopci nebo v proláclině, se najde ještě sem tam nějaký strom. Je jich velice málo, ale jsou tu. Ten odvážlivec

mezi stromy je quinal (*Polylepis racemosa*). Jeho kmen je často velmi pokroucený a koruna je poměrně rozložitá, a proto jsou nízké větve celé okousané od lam. Jeho výška může ale dosáhnout až patnácti či dvaceti metrů a kmeny starých stromů mají v průměru i dva metry. V minulosti byly zasazovány záměrně a pamětníci vzpomínají, že podél řek existovaly celé pravidelné aleje.

Na Altiplánu se vyskytuje ještě další strom. Je to colli (*Buddleia globulosa*). Jeho jméno dalo pravděpodobně jméno celému kraji a aymarským kmenům zde usazeným: Collao a Collas.

Zdejší rozsáhlé pláně jsou velmi příhodné nejen pro chov velkých stád lam a alpák, ale i pro divoké vikuně a guanaka. Modrému nebi zde vládne hrdý kondor. Indiáni zde pěstují i jakýsi druh vysokohorského ječmene, brambory a macu (*Lepidium meyenii*). Zdejší obyvatelé jsou nazýváni Jatiriové a jsou to pastevcí, kteří skoro před šesti tisíci lety právě lamy a alpaky domestikovali.

Janca je kraj rozprostírající se nad 4 800 metry nad mořem až k vrcholům nejvyšších hor. Jedná se o drsnou a neútesnou krajinu, kde vítr skučí mezi skalami a kde prakticky nic neroste, jenom ichu a na skalách nějaké mechy a lišejníky.

Je to ale království kondora. Žádní lidé zde nežijí trvale, jen někdy sem zabloudí pastevec, kterému se zatoulala lama, nebo se zde krátkou dobu ukrývají lidé prchající před zákonem.

Přes tyto neblahé podmínky to na některých místech dost žije. Peruánské hory jsou totiž nesmírně bohaté na rudy a minerály. A tak zde, téměř na vrcholcích, je mnoho dolů a rušných hornických táborů. Lidé, kteří se zde nenarodili a nejsou zvyklí na život ve velkých výškách, zde nejenom nemohou pracovat, nýbrž ani provádět ty nejelementárnější úkony. Vzduch je tak řídký, že se těžce dýchá, hlava bolí k nevydržení, nastává zvracení a krvácení z nosu a pokožka vyschne, až praská.

Na východních svazích And se tato pásma opakují, ale v opačném pořadí. Ve výšce dvou tisíc metrů však začíná *rupa-rupa* čili vysoký prales, který klesá až do čtyř set metrů nad mořem. Podnebí je zde teplé, vlhké, s velkým množstvím dešťových srážek. Proto zde roste velice bujná tropická vegetace. Žijí zde Chunchové, znalci a sběrači rostlin, které se užívají v kuchyni, lidovém léčitelství nebo mají mnohá jiná použití.

Posledním pásmem je *omagua* neboli nízký prales, oblast obecně známá jako Amazonie, která začíná ve výšce čtyř set metrů nad mořem a klesá až do Amazonské nížiny. Zdejší obyvatelům se říká Charapové.

Manu

Každé z těchto osmi základních zeměpisných pásem lze ještě dále rozdělit na tři oblasti: na část Hurin čili nízkou část neboli část dole, dále Chaupi, prostředek, a Hanan, horní část neboli část nahoře. Tak se dostáváme k počtu dvaceti čtyř pásem na obou stranách andského pohoří. Vzhledem k tomu, že západní svahy jsou suché, je zdejší obyvatelé vždy nazývali Chaqui a východní, vlhké svahy Miqui. Tímto rozdělením vznikne tedy čtyřicet osm přesně definovaných pásem. Ale ani toto číslo není konečné. Dávni obyvatelé